کەسایەتی

Personality

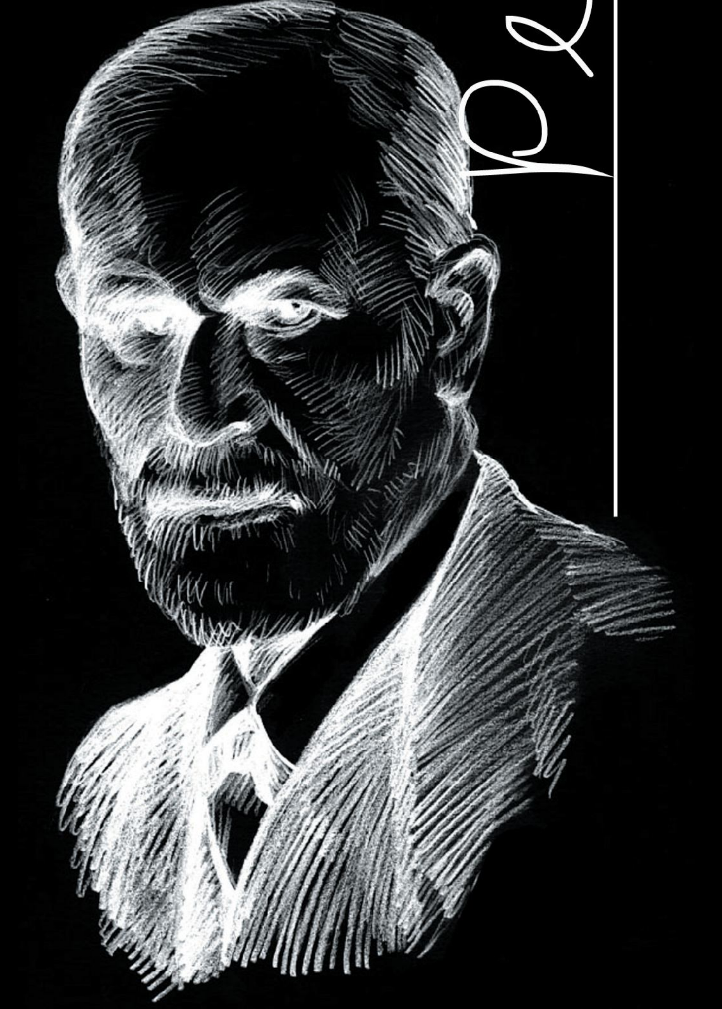

ئەمینە رزق
وەرگێڕانی: ناسك عەزیز

کەسایەتی personality:

ئەو شێوازە بەردەوامو تارادەیەك ڕێكوپێكەیە لە پەیبردنو بیركردنەوەو هەستكردنو ڕەفتارەی كە وەك دەردەكەوێت خودێكی جیاواز دەداتە تاك، هەروەها پێكهاتێكە بیرو بۆچونو پاڵنەر و ئارەزوو و ئاراستەو توانا و دیاردەگەلێكی لێكچوو دەگرێتەوە.

مرۆڤ هەر لە كۆنەوە گرنگیداوە بە لێكۆڵینەوەی (تاك) یان (كەسایەتی)، هەروەها بە هەموو ئەو خەسڵەتە جەستەییو دەرونیو ئەقڵیو ئینفعالیانەی كەسایەتی هەیەتی. بنەچەی زاراوەی personslity دەگەڕێتەوە بۆ وشەی لاتینی "پێرسۆنا" persona كە بە واتای ئەو ماسكە دێت، كە ئەكتەر لەدەم و چاوی دەكات.

پێناسەی كەسایەتی، بەهۆی زۆری تیۆرەكان و لێكۆڵینەوەكان پێناسەی زۆر هەن. هەندێك لەم پێناسانە بایەخی خۆیان لەسەر ئەو كاریگەریە دەرەكیانە چڕ دەكەنەوە، كە تاك لەسەر كەسانی دیكە دروستیدەكات، هەشیانە گرنگیداوە بەشێوازی خۆگونجاندنی ڕەفتاری تاك لە ژینگەی كۆمەڵایەتیدا، بەشێكی دیكەشیان سەرنجی خۆی لەسەر ڕێكخستنی ناوخۆییو تێرو تەسەلی تاك چڕكردوەتەوە، بەڵام پێناسە كردارییەكان گرنگیانداوە بەو شتانەی كە پێوەرە كۆمەڵایەتیەكان دەیانپێون.

زۆرو زەوەنــدی پــێناســەكان ئـامـاژەیـە بۆ خەسڵەتگەلێكی هاوبەش لەچەمكی كەسایەتیدا، بەڵام هەر كەسەش خەسڵەتگەلێكی دەگمەنی هەیە كە جیای دەكاتەوە. سەرباری پەرەسەندنی كەسایەتی، بەڵام پلەیەك لە جێگیری لە خەسڵەتو تایبەتمەندییەكانیدا هەیە كە گرێخواردووی هەڵوێستن.

بۆیە كەسایەتی ڕێكخستنێكی بێكەمایەسیو تێروتەسەلە، نەك كۆمەڵە بەشێك، كارلێكی بەردەوامیش لە نێوان ڕەگەزە هەمەچەشنە (جەستەییو ئەقڵی و ئینفعالی و دەرونی)یەكاندا هەیە.

تیۆرەكانی كەسایەتی:

تـیـۆرەكـانـی كـەسـایـەتـی، لـەبـەر ڕۆشـنـایـی لێـكـدانـەوەیـان بـۆ بنەما فـەردیـیـەكـانو بەپێی پێكهێنەرەكانی كەسایەتیو پەیوەندیەكانی نێوان ئەم پێكهێنەرانە و ئەو گۆڕانكاریانەی كە بە تێپەڕینی كاتو هەڵوێستەكان دوچاری كەسایەتی دەبن، جیاوازن.

سەبارەت بە تیۆرەكان، چوار بۆچوونی بنەڕەتی هەیە، كە كەسایەتی وادەبینن كە بریتییە لە:

1. سیستمێكە بۆ وزەی دەرونــی: كۆڵەكەی سەرەكی ئەمە ئەو پاڵنەر و پێدوایستیو هاندەر و ململانێ لاشعوریانەیە، كە لە تاكدا هەن و ڕەفتاری ئاراستە دەكەن، وەك تیۆرەكانی شیكاری دەروونی، لە نموونەكانیشی:

أ. تیۆرەكەی سیگمۆند فرۆید لە شیكاركردنی دەروونیدا: فرۆید لەبارەی غەریزەی ژیانەوە دواوەو وتویە: غەریزەی ژیان بریتییە لە تەكانخواردن بەرەو چێژوەرگرتن لە سێكس و خـواردن و خواردنەوە، هەروەها لەبارەی غەریزەی مردنیشەوە، كە خۆی دەنوێنێت لە دورکەوتنەوە لە مردن. تیۆرەكانی فرۆید تەركیزیان كردوەتە سەر پانتاییە لاشعوریەكانی كەسایەتی، بـەرای فرۆید ئەو هاندەرو هۆكارانەی یارمەتی پێكهاتنی كەسایەتییان داوە، شارەزاییو بیرەوەرییەكانی منداڵی زوو، هەروەها ئەو ململانێ دەروونیە ئـازار بەخشانەی ئـارەزوو بـەلای ئـەوەدا دەكەن كە لاشعوری بن. هاندەرە سێكسییەكان ڕۆڵێكی گرنگ لە دارشتنەكانی فرۆیددا وازی دەكەن، فرۆید بۆ هەموو ڕووداو و بـیرو بۆچونە خۆشەكان پەسنی سێكسیانە (Sexual)ی بەكارهێناوە، هەروەها زاراوەی (الحافز) Drive ی بەكارهێناوە. بەرای فرۆید هاندەرە سێكسیەكان بڕێكی دیاریكراو لە وزەی دەروونی بۆ ڕەفتار و چالاكی ئەقڵی دروستدەكات، كەناوی دەنێت لیبیدۆ Libido. هەروەها بەرای فرۆید كەسایەتی لە سێ پێكهێنەر پێكدێت كە بریتین لە: (ئەو id، من ego، منی باڵا super ego، ئەو id دەكەوێتە نێو تـەوەری سەرەتایی كەسایەتی، كە بـواری حەوافزەكانە، و بریتییە لە حاڵەتێ لە بێ سەرو بەرەیی، لە ئەو id)) دا هیچ ڕێكخستنێكی لۆژیكی بوونی نییە. بەپێی رای فرۆید لە ڕێی گەشەی منداڵەوە خود، یان من ego دەكات بۆ ئـەوەی تەحەكوم بە مامەڵەی ڕۆژانەیی لەگەڵ ژینگەدا بكات. فرۆید پێیوابووە كە منی باڵا (super ego) لە من (ego)ەوە دروستدەبێت، كاتێ منداڵە بچوكەكان تەقەموسی دایك و باوكیان دەكەن و بەهاو نەریتەكانیان وەردەگرن، ئەمەش كردارێكی شعوریە

مرۆڤ هەر لە كۆنەوە گرنگیداوە بە لێكۆڵینەوەی (تاك) یان (كەسایەتی)، هەروەها بە هەموو ئەو خەسڵەتە جەستەییو دەرونیو ئەقڵیو ئینفعالیانەی كەسایەتی هەیەتی

لەناوەرۆکدا.

ب_ مورای Muray پێیوایە کە سەرچاوەی وزەو پاڵنەری بریتیە لە پێداویستیە مرۆییە بنەرەتیەکانی وەک پێداویستی بۆ تەقدیرکردنی کۆمەڵایەتی، خۆشەویستی، جەختکردنەوەی خود.

2. سیتمی شێوازو خەسڵەتەکان

أ. تیۆری شێوازەکان: جەخت لە خەسڵەتێکی گشتی دەکاتەوە، کە سەرجەم خەسڵەتەکانی دیکەی کەسایەتی بە چوار دەوریدا تەوەرە دەبەستن. نمونەکەی ئەپیکۆرۆسی یۆنانی دادەنرێت بە نمونەیەک بۆ ئەم تیرانە، کە گریمانەی بوونی چوار جۆر لە تەبع دەکات کە بەستراونەتەوە بە چوار جۆر لە شلەکانی جەستە کە بریتین لە: خوێنینی گەشبین‌و ئەرخەیان، رەشبینی خەمباری خەمۆک، زەرداوی تورەی مەزاجی، دواین دانەش بەڵغەمی خۆگێلکردوی هێمن‌و ئارام. ئەپیکۆرۆس پێیوایە کەسی تەندروست لەروی دەروونییەوە ئەو کەسەیە ئەم شێوازانەی لەلای هاوسەنگ بێت.

ب. تیۆری خەسڵەتەکان: کە جەخت دەکاتە سەر کۆمەڵێکی دیاریکراو لە خەسڵەتگەلێکی ناوخۆیی نەگۆر کە بەردەوام رەفتاری تاکێک لە کەسایەتی تاکەکانی دیکە جیادەکاتەوە وەک بەخشندەیی‌و ئازایەتی‌و راستگۆیی و ناهاوسەنگی...هتد. دەوترێت بەخشندەییەکەی حاتەمی تەی، ئازایەتییەکەی عومەری کوری خەتاب و گەوجێتییەکەی هەبنەقەوار...هتد. هەر یەک لە ئاڵپۆرت Allport و کاتیل Cattel و ئایزنک Exsenck و کەسانی تر لە بارەی ئەم تیۆرانەوە دواون.

3. سیستمی مەعریفی رەفتاری: ئەم سیتمە پێیوایە کەسایەتی سیتمێکە لە رەفتار، کە خەلکی بە فێربوون و بە مەرجبەندی لە رێی بەهێزکردن و لاساییکردنەوە و چاولێکەرییەوە بەدەستی دەهێنن، بەپێی ئەم تیۆرە مرۆڤ داب‌و خوە رەفتارییەکان و کارێک لەگەڵ کەسانی دیدا چ باشەکانیان چ خراپەکانیان بە پێی ئەو ژینگەیەی چوار دەوری لەرێگەی بەهێز کردنەوە فێر دەبێت. لە پێشەنگانی ئەم تیۆریەش سۆرندایک و سکنەر و سیلەر و باندوراو رولەر.

4. سیستم بۆ بەدیهێنانی خود: ئەم تیۆریانە وایدادەنێن کە ئامانجی باڵای مرۆڤ بەدیهێنانی خودی خۆی و مرۆڤایەتی خۆیەتی، هەروەها بەپێی ئەم تیۆریانە مرۆڤ لاوازیی هاوسەنگیی دەرونیی خۆی دەداتە پاڵ ئەو لەمپەرانەی کە لەرێی بەدیهێنانی تاک بۆ مرۆڤایەتی خۆیدا دەوەستن، ئەم تیۆریانە وایدەبینین کە پێکهێنەرەکانی ناسنامەی خودی لەم شتانەی خوارەوە بەدەستدەهێنێ:

1. هێزە ناوخۆیە دەگمەنەکان: ماسلۆ masllow تەرکیزی کردوەتە سەر خەسڵەتی کەسایەتیی ئەوکەسانەی کە زاتی خۆیان تەحیقیق دەکەن.

2. شێوازەکانی خۆگونجاندن لەگەڵ ئەو لەمپەرانەی رێگری دەکەن لەوەی کە تاک خودی خۆی بەدیبهێنێت، کاریگەرییەکانیان لەسەر پەرەسەندنی کەسایەتی، وەک رۆجەرز Rogers کردی.

دیاریکەرەکانی کەسایەتی

1. دیاریکەرە بایۆلۆجی و فیزیۆلۆجیەکان، بۆ ماوەیی و ئامرازە ئەندامییەکان، کۆئەندانی دەمار و پێکهاتی بایۆکیماوی گلاندەکان، هەموویان پەیوندییەکی توندو تۆڵیان لەگەڵ رەفتاری تاک و کەسایەتی تاکەوە هەیە.

2. دیاریکەرە ژینگەییەکان، لەوانەش:

أ. ژینگەی جوگرافی سروشتی، وەکو کەش‌و ئاووهەوا.

ب. ژینگەی کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری وەک خێزان و خوێندنگە و کۆمەڵگەو هۆکارەکانی راگەیاندن.

ج. فێربوون‌و گەشەپێدانی کۆمەڵایەتی.

د. ئەو رۆڵە کۆمەڵایەتیانەی کە تاک دەیانبینێت، وەک بینینی رۆڵی کور، یان باوک، یان فەرمانبەر، ئەمە سەرەرای ئەو هۆکارە کۆمەڵایەتییانەی، کە پەیوەستن بەهەر رۆڵێکەوە، هەروەها ئەو هۆکارانەی کە تایبەتن بە خودی تاک و شێوازی ئەو تاکە لە ژیاندا.

هـ. ئەو هەڵوێستە هەمەچەشنانەی کە مرۆڤ پیایاندا تێدەپەرێت‌و ئالوگۆری رەفتارەکانی لێکدەداتەوە، بۆ نمونە رەنگە گەر کەسێک خراپەی دەرهەق بکات، ئەمیش لەبەرامبەریدا ئارەزووی رەفتاری شەرخوازانە بکات، بەڵام هەر ئەو کەسە کەسێکی دیکە بەباشی لەگەڵی بجولێتەوە، ئەمیش بە ئاشتییانە مامەڵەی بکات.

خەڵکی زۆرتر حەزیان لە دووبارەکردنەوەی هەڵوێستە باوەکانەو خۆیان بەدووردەگرن لە هەڵوێستی تازەو نامۆ کاریگەرییەکانی، ئەم هۆکارانەش کارلێك دەکەن، بۆ ئەوەی ڕوخساری کەسایەتی تاکەکە دیارییبکەن.

پەرەسەندنی کەسایەتی:

بەهۆی بوونی چەندین هۆکاری کاریگەر لەسەر کەسایەتی، گەشەو پەرەسەندنو هاوسەنگی کەسایەتی گرێدراوە بە:

* کارلێکی دروستو تەواو لە نێوان پێکهێنەرە جەستەیی و ئەقڵی و ئینفعالیو کۆمەڵایەتییەکاندا.

* ڕێگەی گەشەپێکردنی کۆمەڵایەتی و لەبەرچاوگرتنی ئەو هۆکارە ناوخۆیی و دەرەکییانەی چوار دەوری کەسایەتییان تەنیوە.

* کارکردن لە پێناو بەدیهێنانی داخوازییەکانی گەشەسەندن کە ئەم داخوازیانە لە تەمەنێکەوە بۆ قۆناغێکی دیکەی تەمەن جیاوازن.

پێوانی کەسایەتی:

بۆ دەستنیشانکردنی ڕەفتاری نادروست و زاڵبوون بەسەر گرفتە ڕەفتارییەکان و یارمەتیدانی کەسەکان بۆ هەڵبژاردنی پیشەیی، پەنا دەبرێتە بەر پێوانی کەسایەتی ئەویش لەڕێگەی:

1. سامپڵەکانی بژاردنی ڕەفتار: لەم ڕێگایەدا ئاماری ئەو جارانە دەکرێت کە ڕەفتارە دیاریکراوەکە لە ماوەیەکی زەمەنی دیاریکراودا تیایدا دەرکەوتووە، وەك ئەژمارکردنی ژمارەی ئەو جارانەی قوتابیەك شەرانگێزی، یان شەرم، یاخود پاشەکشە ..هتدی تێدا دەرکەوتووە.

2. پلیکانەی قەبڵاندن: لەپاش تێبینیکردنی ڕەفتار بەشێوەیەکی بابەتیانە، دەکرێت لەسەر پلەیەکی پلەبەندی کراو، پلەیەکی دیاریکراو بدرێتە هەر شێوەیەکی ڕەفتار بەچەشنێ هەر پلەیەك برێکی زیادکراو لە خەسڵەتەکە بخاتە ڕوو، پێپلیکانەیەکی قەبلاندنی سیانی هەیە (کەم_ ناوەند_ زۆر) یان پێنج، یاخود حەوت.

3. تاقیکردنەوە هەڵوێستیەکان، تاك دەخرێتە ناو هەڵوێستگەلێکی ئەزمونکاریی یاساڕێژوە، هەر لەچەشنی هەڵوێستەکانی ئاساییەکانی ژیانی ڕۆژانە، پاشان لەتوێی ئەم هەڵوێستانەدا تێبینی ڕەفتارەکانی دەکرێت، لەو تێگەیشتنەوە کە ڕەفتاری تاك لەو هەڵوێستانەدا ڕەنگدانەوەی ڕەفتاری سروشتییەتی، بەمەرجێك کەسەکە نەزانێت کە ئەوە ئەزموونێکەو ئەوی تیا تاقی دەکرێتەوە.

4. تێستی کەسایەتی: چەند کۆمەڵە پێودانگێ لەخۆ دەگرێت، کە هەر کۆمەڵەیەکیان بۆ پێوانی ڕەهەندێکە لە ڕەهەندەکانی کەسایەتی، وەك ئیهتمامات و خۆگونجاندنی ئینفعالی و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان.

5. ڕێگەکانی زیادکردن: کە کورتدەبێتەوە لە نمایشکردنی هەڵوێستێکی ناڕۆشن بۆ کەسێك و داوا لێکردنی بە وەڵامدانەوەی ئەو هەڵوێستە بەبێ ئەوەی کەسەکە مانای وەڵامدانەوەکەی خۆی و هیچ خەسڵەتێك لە خەسڵەتەکانی کەسایەتی خۆی بزانێت کە بەهۆی ئەو وەڵامدانەوەیەوە ئاشکرای دەکات، نمونەی ئەمەش تاقیکردنەوەی پەڵە مەرەکەبێکە بۆ زانینی چۆنیەتی تێگەیشتنی بابەتەکەیە.

6. چاوپێکەوتنی ئازادانەو چاوپێکەوتنی یاسامەند، کە لە کەشێکی پڕمتمانەو خۆشەویستیدا بەڕێوە دەچێت، زۆربەی کات ئەو زانیاریانە چارەسەر دەکات کە لە چاوپێکەوتنە نافەرمییەکانداو بەهۆی ئەو شارەزاییەوە کە ڕێنوێنی لێکدانەوەکان دەکات بەدەستیدەهێنێت، هەروەها بۆ گەمارۆدانی جۆرەکانی ڕەفتار لە کات و ساتی جیاجیادا چاوپێکەوتنەکە تۆماربکرێت دەکرێت، ئەمەش بۆ دیاریکردنی ئەو گۆرانکارییانەیە کە بەسەر ڕەفتارەکەدا هاتوون، وەك ململانێ لەگەڵ هاوڕێ یان دوودڵبوون، یاخود هەندێ خوی ڕەفتاری، وەکو ڕێگەی لەبەرکردنی جلوبەرگ. کارایی شێوازی چاوپێکەوتنەکە پشت دەبەستێ بە لێزانی کەسی سەرنجدەر، چ لەبەدەستهێنانی مادەکەدا یان لێکدانەوەیدا، چاوپێکەوتنەکان دادەنرێن بە یەکێ لە شێوازە بەناوبانگەکانی هەڵسەنگاندنی کەسایەتی کە لەحاڵی حازر بەکاردەهێنرێت.

سەرچاوە:

http://www.arab-ency.com/